

ks. Paweł Mąkosa, Lublin - Radom

GENEZA NOWEGO PROGRAMU NAUCZANIA RELIGII KATOLICKIEJ W POLSCE

Od trzech lat w Polsce funkcjonuje nowa *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego*¹, określająca założenia mające służyć twórcom programów. W tym czasie ukazał się także zaproponowany przez Komisję Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski *Program nauczania religii*². O ile te dwa nowe dokumenty zostały już dość wyczerpująco opisane³, o tyle warto pokrótce przyjrzeć się genezie ich powstania. W tym celu naświetlona zostanie sytuacja w zakresie programowania katechezy oraz prześledzone zostaną programy katechizacji w Polsce w okresie powojennym.

1. Programy katechizacji w pierwszych latach powojennych

Pierwszym jednolitym programem katechizacji w Polsce był program opracowany przez ks. K. Piotrowskiego i zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski w roku 1919. Program ten w zasadzie opierał się na programie autorstwa księży prefektów z byłego Królestwa Kongresowego z lat 1916-1917, a głównym założeniem było czerpanie treści z Biblii, katechizmu, liturgii i historii Kościoła⁴.

Program z 1919 roku nie odpowiadał jednak potrzebom wszystkich diecezji w Polsce, co zaowocowało ożywioną dyskusją wśród katechetów. W 1925 r. Zarząd Główny Diecezjalnych Kół Księży Prefektów powołał specjalną komisję mającą zaopiniować wprowadzony program⁵. Trzy lata później, w roku 1928 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego nakazało przeprowadzenie unifikacji programu nauki religii w polskich szkołach, której podjęło się Krakowskie Koło Księży Prefektów. W wyniku dalszych dyskusji nad programem nawiązano współpracę pomiędzy ośrodkami diecezjalnymi w Katowicach, Krakowie, Lwowie i Warszawie a Ministerstwem, co doprowadziło do powstania nowego programu nauki religii, zatwierdzonego przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w roku 1935 i wprowadzonego w życie w roku następnym⁶.

¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa Programowa Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.

² Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program Nauczania Religii*, Kraków 2001.

³ J. Szpet, *Podstawa Programowa Katechezy*, „Katecheta” 7-8/2001 s. 15-28; Z. Marek, *Nowe dokumenty katechetyczne*, „Katecheta” 46:2002 nr 12, s. 4-17

⁴ J. Bagrowicz, *Kościół w katechezie*, „Collectanea Theologica” 46:1976 f. 4, s. 198.

⁵ J. Stroba, *Geneza nowego programu katechezy*, „Katecheta” 4/1972, s. 156.

⁶ H. Łuczak, *Katecheza młodzieży w Polsce*, Kraków 1988, s. 58-59; Stroba, *op. cit.*, s. 156.

Program z roku 1935 utrzymał dotychczasowy podział treści katechezy na poszczególne przedmioty teologiczne, akcentując stronę intelektualną procesu katechetycznego. Nowy program – zgodnie z zamierzeniami autorów – miał za zadanie formowanie polskiej inteligencji katolickiej poprzez przywrócenie rozumowi dominującej pozycji w życiu religijnym. Poprzedni program z 1919 r. właściwie pomijał problematykę zawiązaną z przeżywaniem roku liturgicznego, łącząc zagadnienia liturgiczne z nauką katechizmu. W programie z 1935 r. natomiast wiele miejsca poświęcano liturgii przeżywanej w cyklu roku liturgicznego, kładąc nacisk na zrozumienie obrzędów i ceremonii liturgicznych. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt uwypuklenia roli katechety, któremu stawia się wymóg bycia wychowawcą rozumiejącym młodzież i odnoszącym się do wychowanków w duchu Chrystusa. Osobowość katechety – w myśl założeń programu – miała stać się receptą na skuteczność katechezy⁷

Bezpośrednio po drugiej wojnie światowej w praktyce obowiązywał program z 1935 r., zatwierdzony następnie przez Ministerstwo Oświaty w roku 1947⁸. Wkrótce okazało się jednak, że program ten nie jest w stanie sprostać wymogom katechezy w zmienionej sytuacji społeczno-politycznej i nie bierze pod uwagę pogłębiających się procesów laicyzacji, kierowanych również przez socjalistyczne władze. Kolejną przeszkodą w adaptacji przedwojennego programu była reorganizacja szkolnictwa, a zwłaszcza zmieniona struktura szkoły średniej i powstawanie nowych rodzajów szkół⁹.

Program przedwojenny, nie przystający do nowej rzeczywistości, spotkał się z dużą dozą krytyki szczególnie na łamach „Przeglądu Katechetycznego”. Pod adresem obowiązującego wówczas programu wysunięto zarzut sprowadzenia katechezy do teologicznego wykładu poszczególnych dyscyplin, co zupełnie nie trafiało w oczekiwania odbiorców. Szczególnej krytyce poddano systematyczne wykłady z historii Kościoła, jako niezrozumiałe dla młodzieży, która nie posiada odpowiedniego zasobu pojęć teologicznych. Oprócz krytyki pod adresem programu wysunięto również konstruktywne postulaty. Zalecono, aby w katechezie zwracać większą uwagę na metodykę, potrzeby ucznia i jego fazy rozwojowe. Celem pierwszorzędnym tak rozumianej metodyki miało być przyswojenie wiedzy religijnej, a celem pedagogicznym było przekazanie prawdy w sposób przystępny dla ucznia. Postulowano również, aby nauka religii z intelektualistycznej i racjonalistycznej stała się bardziej życiową¹⁰.

⁷ H. Łuczak, jw., s. 59.

⁸ J. Stroba, jw., s. 156.

⁹ J. Stanisławski, *Ewolucja katechezy młodzieżowej w Polsce*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 3:1981, s. 164.

¹⁰ Tamże, s. 164-166. Program szczegółowy dla szkół średnich przedstawiał się w następujący sposób: klasa I: „Człowiek – dzieła Boże” (rozum i wiara w religii, dowody rozumowe dotyczące istnienia Boga, istota Boga i Jego przymioty, stworzenie człowieka, istnienie duszy nieśmiertelnej, rzeczy ostateczne, prawo Boże i sumienie, cnota i grzech, obowiązek czci bożej); klasa II: „Chrystus nasz Odkupiciel” (grzech pierworodny i jego skutki, potrzeba odkupienia, prorocтва i figury mesjańskie, boskość Chrystusa, Wcielenie Syna Bożego, zjednoczenie dwu natur w Chrystusie, rola Maryi w dziele zbawienia, odkupienie w liturgii, sakrament chrztu i poku-

W latach obowiązywania omawianego programu sytuacja katechetyczna w Polsce coraz bardziej się komplikowała. Od 1946 r. systematycznie usuwano religię ze szkół państwowych, tworząc szkoły bezwyznaniowe pod patronatem Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Z roku na rok ubywało szkół, w których prowadzono katechizację, a konstytucja PRL z 1952 r. przyczyniła się do zupełnej laicyzacji szkoły¹¹.

2. Program katechizacji z 1958 r.

W roku 1952 Episkopat Polski, dostrzegając coraz gorsze perspektywy dla katechezy w szkole, opracował nowy program katechizacji. Program ten był niezależny od programu szkolnego, zakładał prowadzenie katechezy w ramach duszpasterstwa parafialnego i obejmował nauczanie wstępne dzieci przedszkolnych, nauczanie podstawowe dla dzieci przygotowujących się do pierwszej Komunii Świętej, nauczanie zasadnicze dla dzieci z klas IV-VII oraz nauczanie uzupełniające dla młodzieży szkół średnich i młodzieży pozaszkolnej¹².

Zmiana sytuacji społeczno-politycznej w 1956 r. zaowocowała poprawą stosunków państwo-Kościół i zgodnie z ustaleniami Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu religia powróciła do szkoły jako przedmiot nadobowiązkowy dla uczniów, których rodzice wyrazili takie życzenie. Powrót religii do szkoły wpłynął na kolejną próbę udoskonalenia programu katechizacji. Już 29 stycznia 1957 r. na posiedzeniu podkomisji programowej działającej w ramach Komisji Szkolnej Episkopatu opracowano projekt nowego programu, który bez zmian został przyjęty przez całą Komisję. W kwietniu tego roku program zatwierdziła Konferencja Episkopatu Polski, a w roku 1958 program uzyskał zatwierdzenie Ministerstwa Oświaty¹³.

ty, udział we Mszy Świętej, życie eucharystyczne, sakrament namaszczenia chorych); klasa III: „Chrystus nasz ideał” (wszechstronność katolickiego ideału wychowawczego, kształtowanie charakteru, sublimacja popędów, wytwarzanie dobrych nawyków, odrodzenie w Duchu Świętym, wszczępienie w Chrystusa przez łaskę, udział w nadprzyrodzonym organizmie Kościoła, duch ośmiu Błogosławieństw, czystość, miłość krzyża, miłość bliźniego, obowiązek pracy); klasa IV: „Królestwo Chrystusa na ziemi” (Trójca Święta, działanie Ducha Świętego w Kościele, istota Kościoła i jego zadania, nieomylny urząd Kościoła, prymat biskupa Rzymu, sakrament bierzmowania, kapłaństwo i małżeństwo, obowiązek apostołowania, współpraca z narodem i państwem, sprawiedliwość społeczna). Program zalecał również czytanie Nowego Testamentu na poziomie każdej klasy. Zob. Łuczak, *iw.*, s. 61.

¹¹ J. Doppke, *Katechizacja w Polsce 1945-1990*, Pelplin 1998, s. 71-84; H. Konopka, *Religia w szkołach Polski Ludowej*, Białystok 1997, s. 78.

¹² Łuczak, *iw.*, s. 62.

¹³ J. Stroba, *iw.*, s. 156. Program zatwierdzony przez Ministerstwo Oświaty został wydrukowany na łamach „Katechety” 2:1958 nr 5 s. 407-420. Zatwierdzony program nauki religii przewidziany był dla klas I-VII szkoły podstawowej i klas licealnych I-IV. Zmiany w stosunku do poprzedniego programu polegały na zastąpieniu nauki katechizmu historią biblijną w klasach III i IV z jednoczesnym pogłębieniem przygotowania do sakramentu pokuty i przyjęcia pierwszej Komunii Świętej. W rozkładzie materiału dokonano przesunięcia nauki o sakramentach do klasy VI,

Ze względu na zmieniającą się sytuację i definitywne przejście katechezy ze szkoły do parafii program z 1958 roku szybko się zdezaktualizował. Program ten nie był bowiem przystosowany do nauczania religii poza szkołą. Dlatego już 8 lutego 1961 roku na posiedzeniu Komisji Katechetycznej Episkopatu ks. M. Finke zarzucając obowiązującemu programowi, że nie przystaje do aktualnych uwarunkowań katechezy, rozpoczął dyskusję nad udoskonaleniem programu¹⁴.

Główne zarzuty kierowane pod adresem programu katechezy z 1958 r. to przeładowanie materiałem programu poszczególnych klas i nie uwzględnienie faktu, iż w niektórych diecezjach przygotowanie do pierwszej Komunii Świętej jest realizowane w klasie III. Twierdzono ponadto, że umieszczenie historii biblijnej w klasach III i IV jest przedwczesne, ponieważ dziecko w tym wieku nie ujmuje jeszcze związków historycznych. Podnoszono także problem braków w wychowaniu liturgicznym, a także braku uwzględnienia tych zagadnień z historii Kościoła, z którymi dzieci spotykają się na innych lekcjach. Spośród tych zastrzeżeń Komisja Episkopatu uwzględniła przede wszystkim przeładowanie programu i poleciła ks. Finkemu dostosowanie rozkładu materiału dla klas III i IV oraz V-VII tak, aby możliwa była katechizacja w warunkach parafialnych¹⁵.

3. Program katechizacji z 1971 r.

Świadomość konieczności zmiany programu dojrzewiała stopniowo, ale coraz częściej stawiano taki postulat ze względu na zmieniające się uwarunkowania katechezy. Po wielu dyskusjach 20 stycznia 1964 r. Komisja Katechetyczna Episkopatu Polski postanowiła zwrócić się do różnych ośrodków katechetycznych z prośbą o przedstawianie projektów nowego programu. W odpowiedzi na to wezwanie wpłynęły trzy projekty programów: ks. Charytańskiego, ks. Kruppika oraz trzeci z Krakowa. Za podstawę nowego programu uznano jednak projekt przedłożony nieco później przez ks. M. Finkego i powołano podkomisję do pracy nad nowym programem pod jego przewodnictwem¹⁶. Wkrótce okazało się, że stanowiska katechetów, co do tworzenia nowego programu są rozbieżne. Doszło do polaryzacji stanowisk, gdzie po jednej stronie znalazły się środowiska: poznańskie, tarnowskie, krakowskie i Jezuitów z Warszawy, domagające się zmiany dotychczasowego programu, po drugiej stronie znaleźli się natomiast katechetycy z Warszawy i Kielc optujący za starym programem. Komisja Katechetyczna Episkopatu Polski, dostrzegając za-

natomiast rozważanie przykazań przewidziano na klasę VII. W szkole średniej program wyglądał następująco: kl. VIII – Życie Jezusa Chrystusa i rozwój Jego Kościoła w pierwszym okresie Historii Kościoła (do 313 roku); kl. IX – Historia Kościoła (od 313 roku do czasów współczesnych); kl. X – Dogmatyka (Prawdy wiary); kl. XI – Etyka (Zasady moralności). Do programu z 1958 r. powstało również kilka wersji katechizmów dla klasy I i II, po jednej wersji dla klas III, IV i V, a później także dla klasy VII. Brak było jednak podręczników dla klasy VI i dla wszystkich klas szkoły średniej.

¹⁴ J. Stroba, jw., s. 157.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Por. J. Szpet, *Ważniejsze akcenty w polskiej katechezie XX wieku*, „Katecheta” 44:2000 nr 2, s. 9. Zob. W. Koska, *Katechetyka*, Poznań 1993, s. 43.

chodzące zmiany zarówno w Kościele, czego przejawem były obrady Soboru Watykańskiego II, jak i w psychice dzieci i młodzieży, a także zmiany uwarunkowań socjologicznych i ideologicznych, zdecydowała się na kontynuowanie prac nad nowym programem¹⁷

W toku prac napływały jeszcze inne projekty programu, m. in. ks. F. Blachnickiego z KUL-u, z ośrodka warszawsko-kieleckiego oraz od Sióstr Urszulanek Czarnych z Krakowa. Najbardziej pionierskim spośród tych projektów był program przedłożony przez ks. F. Blachnickiego, będący wyrazem nowych prądów katechetycznych w Polsce i powoływał się na wyniki badań socjologicznych dotyczących mentalności i problemów młodzieży. Projekt ten zdecydowanie odrzucił systematykę poszczególnych przedmiotów teologicznych, podkreślając znaczenie Biblii ujmowanej jako historia zbawienia i głoszonej w połączeniu z liturgią. Nowe ujęcie katechezy polegać miało na integralnym ujęciu w treści każdej katechezy, niezależnie od poziomu, Pisma Świętego, liturgii, doktryny chrześcijańskiej i moralności¹⁸.

Z powodu zbyt dużych rozbieżności zdań, co do nowego programu Komisja Katechetyczna Episkopatu Polski postanowiła zredagować ramowy program katechetyczny zawierający ogólne wytyczne i będący podstawą do tworzenia szczegółowych programów lokalnych¹⁹.

Po wielu latach dyskusji i wzmózonych wysiłków 25 lutego 1970 ks. Finke przedstawił opracowane założenia programu ramowego dla dwunastu klas. Program ten przewidywał trzy cykle, z których każdy ujmował, na odpowiednim poziomie, całość prawd wiary:

Cykl pierwszy (kl. I-IV) – eucharystyczny, stanowiący wprowadzenie w życie chrześcijańskie;

Cykl drugi (kl. V-VIII) – dojrzałości chrześcijańskiej, zawierający syntezę prawd wiary i przygotowujący do sakramentu bierzmowania;

Cykl trzeci (kl. IX-XII – szkoła ponadpodstawowa) – odpowiedzialności chrześcijańskiej, uświadamiający odpowiedzialność za życie chrześcijańskie osobiste i społeczne.

Po kilku poprawkach ramowy program katechizacji został ostatecznie zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski 1 kwietnia 1971 r.²⁰

Ramowy program katechizacji, pragnąc dostosować posługę katechetyczną do aktualnych potrzeb Kościoła i społeczeństwa, przejął zasadnicze idee ruchu kerygmatycznego, wskazując, że katecheza powinna być przepowiadaniem Dobrej Nowiny o Królestwie Bożym. Centrum takiego przepowiadania stanowić ma Osoba Chrystusa w Jego ziemskim życiu i w Jego działalności w Kościele²¹. W takim ujęciu katecheza powinna być zatem ściśle chrystocentryczna i zmierzać do nawiązania osobowego kontaktu wychowanków z Chrystusem²².

¹⁷ Tamże, s. 158.

¹⁸ H. Łuczak, jw., s. 64-65.

¹⁹ J. Stroba, jw., s. 160-161.

²⁰ Tamże, s. 160; Por. H. Łuczak, jw., s. 66; Por. P. Tomasiak, *Nauczanie religii w publicznym liceum ogólnokształcącym wobec założeń programowych polskiej szkoły*, Warszawa 1998, s. 210-211.

²¹ J. Charytański, *Katechetyka a teologia praktyczna*, „Ateneum Kapłańskie” 66:1974 nr 391, s. 234.

²² Por. M. Majewski, *Antropologiczna koncepcja katechezy*, Lublin 1974, s. 34-38.

Nowością przyjętego programu, w myśl założeń ruchu kerygmatycznego, było odstąpienie od tradycyjnego podziału na przedmioty tj. liturgika, historia Kościoła, dogmatyka czy etyka i zastąpienie tego układu układem cyklicznym, w którym wszystkie wymienione elementy wzajemnie się przenikają. Podkreślona została szczególna rola Pisma Świętego w katechezie, a prawdy wiary powiązane zostały z liturgią. Ponadto świadectwo wiary uznane zostało za istotny element katechezy, co doprowadziło do szczególnego wyakcentowania wymiaru moralnego²³.

Idąc za wskazaniem Soboru nowy program uwzględniał zróżnicowanie psychiki katechizowanych w poszczególnych fazach rozwoju, biorąc tym samym pod uwagę uwarunkowania antropologiczne katechezy. Podkreślając konieczność osobistego zaangażowania się w wiarę, przyjmował egzystencjalny punkt wyjścia, akcentując znaczenie osobistych doświadczeń człowieka dla katechezy i konieczność uwzględniania konkretnej sytuacji życiowej wychowanków. Przejawem obecności pierwiastka antropologicznego w nowym programie był wstęp, umieszczony przed każdym rocznym cyklem materiału, nazwany „profilem psychologicznym”, w którym opisane zostały cechy charakterystyczne psychiki młodzieży w kolejnych latach szkoły średniej²⁴.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, iż *Ramowy program katechizacji* za istotny wymiar katechezy uznał wymiar eklezjalny, wyznaczając katechezie zadanie ukazywania tajemnicy Kościoła i doprowadzenia wiernych do pełnego życia w Kościele²⁵. Nowy program czerpiąc inspirację z nauki Soboru Watykańskiego II ukazuje Kościół jako pielgrzymujący lud Boży, pośród którego działa Duch Święty. W nowym ujęciu odstąpiono także od chronologicznego wykładu historii Kościoła, ukazując ją w ramach historii zbawienia, a także podkreślono dwuwymiarowość rzeczywistości Kościoła, wskazując na przenikające się w nim elementy boskie i ludzkie²⁶.

Mimo bardzo wielu pozytywnych zmian wprowadzonych do nowego programu, można dostrzec jednocześnie szereg mankamentów. Do najistotniejszych braków należy pominięcie katechezy dzieci przedszkolnych i nie uwzględnienie różnorodności szkół średnich, gdzie równoległe do 4-letnich liceów funkcjonowały 3-letnie szkoły zawodowe i 5-letnie technika. Mankament ten usunięty został dopiero w latach osiemdziesiątych przez wydanie nowych podręczników²⁷.

Ramowy program katechizacji, zgodnie z założeniami autorów, stanowić miał podstawę do tworzenia programów szczegółowych. 12 maja 1971 r. Komisja Katechetyczna ustaliła kryteria, jakie powinny spełniać programy szczegółowe, do których zaliczyła: zgodność z programem ramowym; zawieranie nowych wartości w stosunku do programów szczegółowych już zatwierdzonych; posiadanie własnej bazy podręcznikowej lub przynajmniej własnych katechez podlegających zatwierdzeniu

²³ Por. J. Charytański, *Nowy program*, „Katecheta” 16:1972 nr 1, s. 17.

²⁴ J. Tarnowski, *Próba oceny polskiego programu katechetycznego w zakresie szkół ponadpodstawowych*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 9:1976, s. 167-172.

²⁵ Por. J. Charytański, *Zadania katechizacji w świetle dokumentów soborowych*, „Collectanea Theologica” 37:1967 f. 3, s. 92.

²⁶ H. Łuczak, jw., s. 74-75.

²⁷ Por. T. Kocór, *Świadomość i realizacja odnowy katechetycznej w diecezji przemyskiej po Soborze Watykańskim II*, Lublin 1993 (mps KUL), s. 58.

niu Komisji; wprowadzenia nowych programów wyłącznie na początku roku katechetycznego po uprzednim zatwierdzeniu przez Komisję w styczniu poprzedniego roku²⁸.

Zgodnie z przedstawionymi wytycznymi zatwierdzone zostały dwa programy szczegółowe: dwie wersje dla szkół podstawowych: „jezuicka” i „kielecka”²⁹ oraz dwie wersje dla szkół ponadpodstawowych: „krakowska” i „poznańska”³⁰.

4. Tworzenie nowego programu

Zarzuty wysuwane pod adresem programu z 1971, nieprzystającego do zmieniającej się gwałtownie sytuacji katechezy polskiej, przeobrażenia sytuacji społeczno-politycznej, powrót katechezy do szkoły, wydanie *Katechizmu Kościoła Katolickiego* i *Dyrektorium ogólnego o katechizacji* sprawiły, że coraz częściej podnoszono postulat reformy obowiązującego programu i wydania nowych katechizmów³¹.

²⁸ J. Stroba, *Geneza nowego programu katechezy*, s. 161.

²⁹ *Szczegółowy program katechizacji w zakresie szkoły podstawowej (I – VIII)*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 44:1991 nr 1, s. 34-123; *Szczegółowy program katechizacji w zakresie szkoły podstawowej (I – VIII)*. (Układ II). „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 25:1971 nr 10, s. 265-290.

³⁰ *Szczegółowy program nauczania i wychowania religijnego przez katechizację dla liceum i technikum*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” 65:1971 nr 6-8, s. 165-190; *Szczegółowy program katechizacji w zakresie szkoły średniej (I – IV)*. „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 44:1991 nr 1, s. 124-153.

³¹ Por. P. Tomasiak, *Nauczanie religii w publicznym liceum ogólnokształcącym wobec założeń programowych polskiej szkoły*, s. 254-255. Bardzo ciekawą próbą podjętą w celu zmodernizowania dotychczasowego programu katechizacji było stworzenie nowego ramowego programu katechetycznego dla klas O-VIII szkoły podstawowej pt. *W drodze do miłości Ojca* i przygotowanego pod kierunkiem ks. T. Śmiecha w roku 1997. Autorzy katechizmu przedstawiając motywację modyfikacji dotychczasowego programu, wskazują na ukazanie się *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, który rzuca nowe światło na treść katechetyczną, dając jej całościową wizję oraz aktualne teologiczne ujęcie. Dostrzegają, że dotychczasowe programy nie uwzględniają współczesnych problemów życia (bezrobocie, pluralizm, liberalizm, tolerancja, materializm, ekologia, AIDS, narkomania, subkultury itp.), zaś wykorzystane w nich przykłady egzystencjalne w dużym stopniu straciły aktualność. Podkreślają, że szkoła polska znajduje się u progu reformowania jej założeń, celów i programów. Jawi się więc konieczność kreowania jej kształtu również poprzez katechezę z pilnym uwzględnieniem założeń tej reformy w programach katechetycznych. Duży wpływ na kształtowanie się nowej wizji programu – zdaniem jego autorów – miały koncepcje katechezy wypracowane przez teoretyków katechezy, takich jak: ks. prof. M. Majewski i ks. prof. R. Murawski, wskazujących na wymiar antropologiczny katechezy i opowiadający się za realizacją założeń katechezy integralnej. Autorzy programu *W drodze do miłości Ojca* dostrzegają ponadto szczególnie pilną potrzebę posługiwania się językiem współczesnym i odwoływania się do aktualnych doświadczeń dzieci, młodzieży, rodziny i Kościoła. Wobec ogromnej laicyzacji społeczeństwa postulują przejście od języka

Dyskusję nad nowym programem rozpoczął na łamach „Katechety” ks. R. Niparko³². Wysuwając argumenty za zmianą programu i podręczników przytacza on wcześniejsze opinie katechetyków na ten temat. Za główne powody reformy programowej podane zostały: powrót religii do szkoły i brak odpowiednich programów, katechizmów i podręczników do pracy katechetycznej w warunkach szkolnych, niedostosowanie dotychczasowego programu do mentalności współczesnego człowieka, przejawiające się szczególnie w mało aktualnych przykładach, brak dostosowania do wymiaru dwóch godzin katechezy tygodniowo³³, niespójność treściowa poszczególnych jednostek katechetycznych i nieprecyzyjny język katechizmów³⁴. Widać więc wyraźnie, iż żądania domagające się reformy dotychczasowej koncepcji katechizacji miały uzasadnienie w doświadczeniach katechetów, ale również w oficjalnych dokumentach Kościoła, a szczególnie w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*³⁵.

teologii do języka Ewangelii, czyli konieczność ewangelizacji w procesie katechizowania. Program w poszczególnych klasach posiada następujące tytuły: kl. 0 – *W rodzinie dzieci Bożych*. kl. I – *W świecie Boga*. kl. II – *Jezus jest z nami*. kl. III – *Bóg Ojciec w życiu ludzi*. kl. IV – *W szkole Jezusa*. kl. V – *Boży plan zbawienia w liturgii Kościoła*. kl. VI – *Z Jezusem w drodze do Ojca*. kl. VII – *W moim Kościele*. kl. VIII – *W miłości Ojca*. Do wszystkich poziomów wydano w latach 1997-1998 w Kielcach zarówno podręczniki dla ucznia, przewodniki metodyczne dla nauczyciela, jak również tzw. teczkę pomocy, zawierającą materiały do pracy z dziećmi i młodzieżą przygotowane w formie arkuszy gotowych do sporządzenia kopii.

³² R. Niparko, *Nowy program katechetyczny. Nowe podręczniki. Zaproszenie do dyskusji*, „Katecheta” 42:1998 nr 1, s. 49-52. W dyskusję na temat nowego programu włączyli się między innymi: S. Kisiel, *Głos w dyskusji nad programem katechizacji w szkole*, „Katecheta” 42:1998 nr 3, s. 45-46; M. Cogieli, *Wgląd w reformę edukacji a oczekiwane zmiany programów katechizacji*, „Katecheta” 42:1998 nr 4-5, s. 98-100; J. Maciołek, *Głos w dyskusji o programie i podręcznikach katechetycznych*, „Katecheta” 42:1998 nr 4-5, s. 100-103; R. Murawski, *O konstruktywną dyskusję nad programem katechizacji*, „Katecheta” 42:1998 nr 8, s. 72; M. Włosiński, *Szkolna katecheza w procesie kształcenia i wychowania ucznia w szkole na tle projektu reformy edukacji*, „Katecheta” 42:1998 nr 9, s. 27-32; M. J. Michalska, *Głos w dyskusji na temat programów katechetycznych*, „Katecheta” 42:1998 nr 9, s. 73; A. Maj, *Nowa polska szkoła? Reforma systemu edukacji i jej implikacje duszpasterskie*, „Katecheta” 42:1998 nr 10, s. 23-30; S. Kisiel, *Dyskusji nad programem katechizacji ciąg dalszy*, „Katecheta” 43:1999 nr 4, s. 70-71; J. Szpet, *Tworzenie programu nauki religii*, „Katecheta” 43:1999 nr 3, s. 6-8; R. Niparko, *Nowy program nauki religii?*, „Katecheta” 43:1999 nr 5, s. 53.

³³ A. Lubczyk, *Doradca metodyczny – osoba współpracująca z katechetami*, w: *Aktywizowanie katechizowanych*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 1997, s. 157

³⁴ Por. R. Pawłowska, *Z zagadnień sprawności językowej w nauczaniu religii*, w: *O języku religijnym. Zagadnienia wybrane*, red. M. Karpluk. J. Sambor, Lublin 1988, s. 83.

³⁵ Zob. DOK 73. *Dyrektorium* podaje tutaj wyraźne rozróżnienie między katechezą a nauczaniem religii w szkole; Por. J. Szpet, *Założenia nowego programu kształcenia religijnego*, w: *Katecheza wobec zadań nowej szkoły*, red. D. Jackowiak. J. Szpet, Poznań 1999, s. 58-72.

Prace nad powstaniem nowego programu katechizacji przyśpieszyła planowana na rok szkolny 1999/2000 reforma szkolnictwa, zakładająca powstanie sześciolletniej szkoły podstawowej, trzyletniego gimnazjum i trzyletniej szkoły średniej³⁶. Autorzy reformy za jej podstawy uznali trzy zasady: usunięcie nadmiaru wiadomości encyklopedycznych i skoncentrowanie uwagi na rozwinięciu samodzielnego myślenia oraz pozyskiwaniu, selekcjonowaniu i przetwarzaniu potrzebnych informacji; wprowadzenie autonomii programowej do szkół, a więc możliwość wyboru przez nauczyciela programu spośród zatwierdzonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, lub stworzenie programu autorskiego; dostosowanie programów do potrzeb i możliwości uczniów i nauczycieli w konkretnej placówce³⁷. Na pierwszym etapie edukacyjnym w klasach I-III szkoły podstawowej autorzy reformy przewidzieli kształcenie w pełni zintegrowane. W klasach IV-VI proponuje się natomiast kształcenie blokowe i ścieżki edukacyjne. Kształcenie blokowe polega na zintegrowanym nauczaniu treści i umiejętności z różnych dziedzin wiedzy, realizowane w toku jednolitych zajęć edukacyjnych. Ścieżki edukacyjne zaś stanowią mają zestaw treści i umiejętności o istotnym znaczeniu wychowawczym, których realizacja może odbywać się w ramach nauczania różnych przedmiotów lub w postaci odrębnych zajęć³⁸.

Nauka religii została wyodrębniona z nauczania blokowego i ścieżek edukacyjnych, jednak w myśl *Dyrektorium ogólnego o katechizacji* powinna dążyć do korelacji i dialogu interdyscyplinarnego³⁹. Nauczanie religii w zreformowanej szkole powinno integrować swoje treści z treściami kształcenia świeckiego, a za szczególne obszary integracji uznaje się takie przedmioty, jak: język polski, historia, biologia, filozofia, wiedza o społeczeństwie i etyka⁴⁰.

³⁶ Zob. Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Reforma systemu edukacji. Projekt*, Warszawa 1998; *Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego*, Dz. U. z 1999 r. nr 12 poz. 96; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 1999 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych*, Dz. U. z 1999 r. nr 67 poz. 753; Zob. J. Szpet, *Z kalendarium prac nad nowym programem katechetycznym*, w: *Katecheza wobec zadań nowej szkoły*, s. 73-74.

³⁷ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego*. Załącznik nr 1. Dz. U. z 1999 r. nr 14 poz 129; Por. J. Szpet, *Co katecheta powinien wiedzieć u progu reformy?*, „*Katecheta*” 43:1999 nr 9, s. 8.

³⁸ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych*, Załącznik nr 1, Dz. U. z 1999 r. nr 14 poz. 128.

³⁹ DOK 71.

⁴⁰ Por. P. Tomasik, *Nauka religii wobec reformy*, w: *Katecheza wobec zadań nowej szkoły*, s. 15-30.

Oczywiste stało się więc przekonanie, że stary program z 1971 roku nie sprosta wymaganiom nowych czasów i założeniom reformy systemu edukacji, dlatego na ogólnopolskim spotkaniu wizytatorów nauki religii w Częstochowie w dniach 15-16 marca 1999 r. przyjęty został projekt nowego programu katechizacji⁴¹. Latem 1999 r. Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski wydała propozycję podstawy programowej i nowego programu nauki religii⁴², a następnie w 2001 roku *Podstawę Programową Katechezy i Program Nauczania Religii*⁴³.

⁴¹ R. Niparko, *Nowy program nauki religii?*, s. 53.

⁴² *Podstawa programowa oraz program nauki religii dla szkół podstawowych. gimnazjów i szkół ponadpodstawowych. Program studyjny*, Poznań 1999. W niniejszym dokumencie nie został opracowany jeszcze program dla szkół ponadpodstawowych. Podstawa programowa nauki religii zawiera kilka elementów takich jak: cele edukacyjne, zadania katechety, treści i osiągnięcia, korelacja z nauczaniem innych przedmiotów i ścieżek edukacyjnych. Postawione katechezie cele edukacyjne to założone skutki, które zamierza się osiągnąć na określonych etapach edukacyjnych. Przedstawione zadania katechety określają świadomie podjęte działania zmierzające do kształtowania różnych wymiarów wiary. Treści, to hasłowo uporządkowany zasób wiadomości, który ma umożliwić lub ukształtować postawę, a osiągnięcia stanowią hasłowo podany wynik procesu dydaktyczno-wychowawczego, a więc stopień opanowania przez nich wiedzy i sprawności, rozwinięcie zdolności, zainteresowań, ukształtowanie przekonań i postaw. Ostatnim elementem podstawy programowej jest wskazanie przedmiotów i ścieżek edukacyjnych oraz poszczególnych zagadnień, które stanowią mają miejsce korelacji i dialogu interdyscyplinarnego.

W nowym programie wyróżniono dwa poziomy kształcenia: *Poznać i pokochać Boga*, obejmujący szkołę podstawową oraz *Nadzieja zawieść nie może*, obejmujący gimnazjum i szkołę ponadpodstawową. Pierwszy poziom kształcenia podzielony został na etapy: *Bóg się objawia* (kl. I-III) i *Ja wierzę* (kl. IV-VI), drugi natomiast składa się z etapów: *Blask Bożej Prawdy* (gimnazjum) oraz *Światło serca i rozumu* (szkoła ponadpodstawowa). Hasła poszczególnych lat edukacji religijnej przedstawiają się w szkole podstawowej następująco: kl. I – *Radość wiary*, kl. II – *Pan Bóg wychodzi mi naprzeciw*, kl. III – *Pan Bóg daje się poznać*, kl. IV – *Wierzę w Boga Ojca*, kl. V – *Wierzę w Jezusa Chrystusa*, kl. VI – *Wierzę w Ducha Świętego*; w gimnazjum: kl. I – *Słowo to jest blisko Ciebie*, kl. II – *Wolni przez miłość*, kl. III – *Zyję z innymi, dla innych*; w szkole ponadpodstawowej: kl. I – *Droga życia*, kl. II – *Dać świadectwo*, kl. III – *Otwarcie na nadzieję*.

⁴³ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa Programowa Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce*, Kraków 2001. *Program Nauczania Religii Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski*, WAM, Kraków 2001.